

hammed b. Abdülkâdir, İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin görüşlerinden etkilendiğini ve tasavvuf konusunda onların görüşlerine meylettğini ifade etmiş, bundan dolayı babasının ve hocası Bedreddin el-Haseni'nin bazı görüşlerini benimsememiştir.

**Eserleri.** Muhammed b. Abdülkâdir'in basılmış eserlerinden bazıları şunlardır: *el-Câhiz ve fennü'l-kaşaf fi Kitâbihi'l-Buhalâ'*: *Dirâse ve nuşûs* (Dımaşk 1940), *el-Kur'ânü 'Arabîyyü'l-hişâb insâniyyü'r-risâle* (Dımaşk 1959), *el-Ümmetü'l-'Arabîyye fi ma'rokeki tahkîki'z-zât* (Dımaşk 1959), *Min Menheli'l-edebi'l-hâlid: Dirâse tahlîliyye* (Dımaşk 1959), *Haşâ'işü'l-'Arabîyye ve menhecühe'l-aşil fi't-tecdid ve't-tevlid* (Kahire 1960), *Fıkhü'l-luğa: Dirâsât tahlîliyye muşkârene li'l-kelîmâtü'l-'Arabîyye* (Dımaşk 1960; Beyrut 1964), *Naḥve insâniyye sa'ide ev ḥalâkât min niẓâmü'l-İslâm* (Dımaşk 1960; *Yarınki Dünya: Özenlenen İnsanlık*, trc. Hüsamettin Cemal, İstanbul 1976), *el-Müctema'u'l-İslâmiyyü'l-mu'âşır* (Dımaşk 1967; Beyrut 1971), *ed-Devle ve niẓâmü'l-ḥisbe 'inde İbn Teymiyye* (Dımaşk 1967), *Niẓâmü'l-İslâm: el-'Aḳide ve'l-'ibâde* (Beyrut 1968), *Zâtiyyetü'l-İslâm emâme'l-mezâhib ve'l-'aḳâ'id* (Beyrut 1969), *el-Fikrî'l-İslâmiyyü'l-ḥadîs fi müvâceheti'l-etkâri'l-ğarbiyye* (Beyrut 1970), *Ârâ'u İbn Teymiyye fi'd-devle ve medâ tedaḥḥulihâ fi'l-mecâlî'l-iḳtişâdi* (Beyrut 1970), *el-Ümmetü ve'l-'avâmilü'l-mükevvine lehâ* (Dımaşk 1970), *Niẓâmü'l-İslâm: el-İḳtişâd mebâdi' ve ḳavâ'id 'âmme* (Beyrut 1972; *İslâm'da İktisat Nizamı: Esasları ve Genel Kaideleri*, trc. Hüsamettin Cemal, İstanbul 1978), *Niẓâmü'l-İslâm: el-Ḥükm ve'd-devle* (Beyrut 1989; *İslâm Nizamı: Devlet ve Hükümet*, trc. Hüsamettin Cemal, İstanbul 2013). Ayrıca *Mevsû'atü Cemâl 'Abdinnâsır = Mevsû'atü'l-fıḳhi'l-İslâmî*'nin hazırlanmasında öncülük etmiş, Ebû'l-Kâsım ez-Zeccâcî'nin *el-İzâḥ fi 'ileli'n-naḥv*'i ile (Dımaşk 1373) Takıyyüddin İbn Teymiyye'nin *es-Siyâsetü's-şer'îyye*'sini (Beyrut 1966) yayımlamıştır.

#### BİBLİYOGRAFYA :

Zirikî, *el-A'lâm*, IV, 45; Muhammed Kürd Ali, *el-Mu'âşırün* (nşr. Muhammed el-Mısri), Dımaşk 1401/1980, s. 367-372; M. Mutî el-Hâfız – Nizâr Abâza, *Târiḥu 'ulemâ'i Dımaşk*, Dımaşk 1406/1986, II, 605-606; M. Abdüllatif Sâlih el-Ferfûr, *A'lâmü Dımaşk fi'l-ḳarni'r-râbi' 'aşer el-ḥicrî*, Dımaşk 1408/1987, s. 191; Ali et-Tantâvî, *Zikreyât*, Cidde 1989, I, 111-120; M. Cemil eş-Şattî, *A'yânü Dımaşk*, Dımaşk 1414/1994, s. 428; Hüsnî

Edhem Cerrâr, *Muḥammed el-Mübârek: el-'Âlim ve'l-müfekkîr ve'd-dâ'iye*, Amman 1998; Muhammed el-Meczûb, *'Ulemâ' ve müfekkîrün 'araftühüm*, Kahire, ts. (Dârü'l-i'tisâm), I, 229-264; Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşlî, *'İḳdü'l-cevher fi 'ulemâ'i'r-rub'î'l-evvel mine'l-ḳarni'l-ḥâmis 'aşer*, Beyrut 1427/2006, II, 2083-2084; İbrâhim ez-Zeybek, *'Abdülkâdir el-Mübârek el-'allâmetü'l-luğavî*, Dımaşk 2011.



ALİ BENLİ

### MÜDERRİS, Abdülkerîm

(عبد الكريم مدرّس)

Abdülkerîm b. Muhammed b. Fettâh  
b. Süleymân Müderris  
(1905-2005)

#### İraklı âlim ve biyografi yazarı.

Mayıs 1905'te dünyaya geldi. Kendisinin verdiği bu tarihe karşılık bazı kaynaklarda 1901'de doğduğu kaydedilir (Yûnus İbrâhim es-Sâmerrâî, s. 442; M. Ali Suveyrekî, s. 441). Ayrıca otobiyografisinde isim zincirini kaydederken babasının adından sonra doğum yeri olarak Hürmâl nahiyesine bağlı Tekye köyünü zikretmesi ('*Ulemâ'ünâ*, s. 324; *Dânişmendân-ı Kürd*, s. 237) bazı müelliflerin (M. Hayr Ramazan Yûsuf, s. 315) yanılarak burayı onun doğum yeri olarak anlamasına yol açmış, bir soru üzerine burada babasının, kendisinin ise Halepçe'ye bağlı Dereşîş köyünde doğduğunu belirtmiştir (Rebâh Âl-i Cafer, bk. bibl.). Hevzîkâdî isimli Kürt aşiretine mensuptur. İlk dinî bilgileri babasından aldı. Daha çocuk yaşta iken babası vefat edince annesi ve yakınlarının himayesinde tahsilini sürdürdü; kendi köyü ile çevre köylerdeki medreselerde Arapça sarf ve nahiv okudu. I. Dünya Savaşı başlarında Süleymaniye şehrine gitti ve oradaki Melkendî Mescidi ile Molla Muhammed Emîn Bâlikedî Mescidi'nde öğrenimine devam etti. Kıtık olunca buradan ayrılıp bir süre Berzence'de ve Ebû Ubeyde'de kaldı. Ardından Tavîle'ye giderek Nakşî şeyhi Alâeddin b. Ziyâeddin Ömer Tevîleî'nin (Tavîlî) Hânkâh-ı Dûrû Medresesi'ne girdi. Arapça'nın yanı sıra mantık, âdâb-ı bahs, teşrîh, felekiyyât, fıkıh okudu. Şeyh Alâeddin 1920'de Beyâre'ye yerleştiğinde onu da yanına çağırdı. Beyâre'de Ebû Ubeyde Medresesi'nde Molla Muhammed Saîd Ubeydî'den mantık, Bâlek'te Molla Mahmûd Bâlekî'den ferâiz, akaid, şeyhinin emriyle tekrar döndüğü Beyâre'de Molla Ahmed-i Reş'ten akaid ve belâgat dersleri aldı. Ahmed-i Reş Süleymaniye'ye gidince kendisine eşlik etti (1921), hocası Gelâle köyüne intikal ettiğinde o da Süleymani-

ye'de Ömer İbnü'l-Karadâğî'nin Mevlânâ Hâlid Hankahı Medresesi'ndeki derslerine devam etti; sarf, nahiv, belâgat, mantık, hendese, hesap, astronomi, kelâm, fıkıh ve usûl-i fıkıha dair çeşitli kitapları okuyarak icâzet aldı (1925).

1930 yılının sonlarına kadar Halepçe yakınlarındaki Nergisecâr köyünde ders veren Abdülkerîm Müderris, bu tarihte şeyhi Alâeddin Tevîleî'nin isteği üzerine Beyâre'ye giderek onun hankahındaki medresede müderrisliğe başladı. Burada bulunan zengin kütüphaneden, ayrıca şeyhini ziyarete gelen ilim adamlarından faydalanma, onlarla bilgi alışverişinde bulunma imkânına kavuştu; şeyhin gözde talebe ve müridleri arasına girdi, çevresinde geniş bir talebe halkası teşekkül etti. Süleymaniye'ye göç ettiği 1952 yılına kadar yaklaşık kırk beş talebeye icâzet verdiğini kendisi kaydeder. Bu sebeple Abdülkerîm-i Beyâre ve Abdülkerîm Müderris diye tanınır. İcâzet verdiği öğrencileri arasında Abdülkâdir-i Geylânî'nin soyundan Şeyh Affüddin Geylânî, Şeyh Abdülkâdir el-Ânî, bazı eserlerini neşreden Muhammed Ali Karadâğî, Râfî Tâhâ er-Rifâi, Abdüddâim Hevrâmânî, Molla Muhammed Zâhid Ziyâî-yi Pâveî, Molla Muhammed Emîn Kelâşî ve İran Sünnî ulemâsından Molla Abdülmecîd Muvahhid Nâdirî yer alır. Süleymaniye'de Hacı Han Mescidi'nde, 1955'te gittiği Kerkük'te Şeyh Cemil Tâlibânî'nin hankahında müderrislik yaptı. Bağdat'ta Abdülkâdir-i Geylânî Camii Medresesi müderrisi Muhammed Kızılçî'nin vefatı üzerine gittiği bu şehirde önce Ahmedîye Camii imamlığına, ardından çok arzu ettiği Abdülkâdir-i Geylânî Camii medresesi müderrisliğine tayin edildi. 1973'te emekliye ayrıldıktan sonra da bu Kadiriyye Âsitânesi'nde ders verdi, imamlık, irşad ve fetva görevleri yanında telifle meşgul oldu. Şiirlerinde

Abdülkerîm Müderris



“Nâmî” mahlasını kullandı. Şâfiî fıkhı ve tefsir başta olmak üzere İslâmî ilimler alanındaki geniş bilgisi, Kürt tarihi ve edebiyatıyla ilgili çalışmaları sayesinde doğu ve batı İslâm dünyasının birçok bölgesinde tanındı. Bağdat’ta Necmeddin el-Vâiz’in ölümünün (1976) ardından Cem’iyetü râbitatî’l-ulemâ’nın başkanlığına getirildi. 1947’de kuruluşundan itibaren el-Mecmau’l-ilmîyyü’l-İrâkî’nin üyesiydi. Ayrıca Ürdün ve Suriye Mecmau’l-lugati’l-Arabiyye’nin misafir üyelerindendi. İlmî kişiliği yanında Nakşibendiyye ile Kâdiriyye tarikatlarına intisabı ve bölge meşâyihî hakkındaki kitapları sebebiyle bu çevrelerde de kendisine büyük saygı duyuldu. Amerika Birleşik Devletleri’nin 2003 yılında Irak’ı işgali üzerine cihad fetvası vererek herkesin işgal güçlerine karşı savaşması gerektiğini söyledi. Abdülkerim Müderris 30 Ağustos 2005 tarihinde Bağdat’ta vefat etti ve Kâdiriyye Âsitânesi’nin hazîresinde defnedildi. Bir kaynakta ölüm tarihinin 1994 olarak verilmesi (M. Hayr Ramazan Yûsuf, s. 315) hatalıdır. İbrâhim Ebûbekrî, İran Özgür İslâm Üniversitesi Mehâbâd Şubesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde *Şerh-i Aḥvâl u Âşâr-i Üstâd ‘Abdülkerim Müderris* adıyla bir tez hazırlamıştır (1388 hş.).

**Eserleri. Kürtçe. Telif. 1. Binâhayê Baḥteverî.** Dinin temel esasları ile Hz. Peygamber ve ilk dört halifenin sîretine dair doksan dokuz soru ve cevabını içerir (Bağdat 1948; Far. trc. Celâl Fârûkî, *Esâs-ı Sa’âdet*, Senendec 1387 hş., 1389 hş., 5. baskı). **2. Âvê Hayât.** Büyük peygamberlerin kıssalarına dairdir (Bağdat 1949; Far. trc. Celâl Fârûkî, *Âb-ı Hayât*, Senendec 1383 hş., 1388 hş., 1390 hş.; Far. trc. Abdülgaffâr Baba Saferî, Urmiye 1384 hş.). **3. Çil Çerâyê İslâm.** İslâm ahlâkına dair kırk hadis ve Kürtçe açıklamalarıdır (Bağdat 1954; Süleymaniye 1967; Far. trc. Hamîd Müsteân, *Çihil Çerâğ-ı İslâm*, Senendec 1379 hş., 1380 hş.). **4. Nûr u Necât.** Hz. Peygamber ve ashabının örnek ahlâkına dair bir kasidedir (Kerkük 1956). **5. İkbâlnâme.** Hikmetle ilgili manzum bir eserdir (Bağdat 1956). **6. Nûrê Şabâh** (Kerkük 1957). **7. Bârânê rahmet.** Hz. Peygamber’le ilgili şiirler içerir (Kerkük 1958; Bağdat 1982; Mehâbâd 1363 hş.; Senendec 1389 hş.). **8. Şerîatê İslâm.** Şâfiî fıkhına dair bir eser olup başta Nevevî’nin *Minhâcü’l-ḥâlibîn*’i ve Zekerîyyâ el-Ensârî’nin *Fethu’l-vehhâb*’i ile *Menhecü’l-tullâb*’ına Süleyman Cerrel’in hâşiyesi olmak üzere çeşitli eserlerden faydalanılarak yazılmıştır (I-VI, Bağdat 1970-1976;

I-IV, Sakız 1366 hş.; Far. trc. Muhammed Ensârî, Pâve 1372 hş.; Senendec 1388 hş.). **9. Vetâriyê Âyini Bû-Rûjâniheyî.** Arapça cuma hutbelerinin Kürtçe açıklamalarıdır (I-II, Bağdat 1970-1984). **10. Dû Rişte.** Ahmed-i Hânî’nin *Nûbahâr*’ına benzer Arapça-Kürtçe manzum bir sözlüktür (Bağdat 1392, 1983). **11. Serçaveyê Âyîn** (dinin kaynağı, Bağdat 1973, 1982; Sakız 1366 hş., 1368 hş.; Senendec 1384 hş.). **12. Behâr u Gülzâr.** İrsad, hikmet, edeple bazı âyet ve hadislerin tefsirine dair manzum-mensur bir eserdir (Bağdat 1977; Senendec 1374 hş., 1387 hş.). **13. Yâdê Merdân.** Birinci cilt Hâlid el-Bağdâdî’nin hayatına dair hacimli bir girişle birlikte Farsça, Arapça ve Kürtçe eserleri, şiirleri ve mektuplarının neşri; ikinci cilt, Hâlid el-Bağdâdî’nin halifesi Osman Sirâceddin Tavîlî ve ahfadı ile Hevrâmân Nakşî meşâyihî ve ulemâsı hakkındadır (I-II, Bağdat 1979-1983; Senendec 1385 hş.). **14. Tefsîrê Nâmî bo Qur’ânê Pîroz** (nşr. Muhammed Ali Karadâğî, I-VII, 1400-1404/1980-1984; I-VII, Sakız 1369-1370 hş.; Senendec 1389 hş.). Müellif Kürtçe yazılmış önemli tefsirler arasında yer alan bu eserini *Hulûşê Tefsîrê Nâmî* adıyla ihtisar etmiştir. **15. Mevlûdnâme u Mîrâcnâme** (Bağdat 1982). **16. Hâcnâme.** Hac menâsiki ve âdâbı hakkında manzum-mensur bir risâledir (Bağdat 1983). **17. Binemâleyê Zânyârân.** Irak Kürdistanı’nda tanınmış yirmi sekiz ulemâ ailesine dair bilgi içeren özgün bir eserdir (nşr. Muhammed Ali Karadâğî, Bağdat 1404/1984; Senendec 1389 hş.). **18. Rêkey Rehber le ‘İlmê Uşûlî** (Bağdat 1985). **19. Nûrê Qur’ân.** Kur’an tarihi ve tecvid konularına dair manzum-mensur bir eserdir (Bağdat 1985). **20. ‘Aḳîdeyê Marzîyye.** Mutasavvîf âlim ve şair Mevlî-yi Kürdî’nin Ehl-i sünnet akaidine dair *el-‘Aḳîdetü’l-marzîyye* adlı 2441 beyitlik manzum eseri üzerine yazılmış bir şerhtir (Bağdat 1407; Tahran 1390 hş.). **21. Şerhê Taşîrîfê Zencânî** (Senendec 1378 hş., 1388 hş.). **22. Rêgâyê Bihîşt** (Cennetin yolu [şiir], Senendec 1390 hş.).

**Arapça. 1. Resâ’ilü’l-İrfân fi’s-Şarf ve’n-naḥv ve’l-vaz’ ve’l-beyân.** Müellifin *eş-Şarfü’l-vâzih* (Bağdat 1956), *Miftâhu’l-edeb* ve *Hulûşatü’l-beyân* adlı risâlelerini ihtiva eder (Bağdat 1398/1978). **2. Cevâhirü’l-fetâvâ: Ḥayrû’z-zâd fi’l-irşâd.** Müellif bu eserinde Kürdistan Şâfiî ulemâsının fetvalarını derlemiştir (I-III, Bağdat 1969-1971; I-III, Eşnûye 1369 hş./1400 h.). **3. el-Vesîle fi şerhi’l-Fazîle.** Mevlîvî’nin ibadet, hakikat, iman, ihsan,

kelâm, ilim, vücud, cevher, cisim, hudûs, sîfât-ı ilâhiyye gibi akaide dair konuları işlediği 2031 beyitlik eserinin şerhidir (Bağdat 1392/1972). **4. el-Mevâhibü’l-ḥamîde fi ḥalli’l-Ferîde.** Süyûtî’nin nahve dair manzumesinin şerhi olup yine Süyûtî’nin *el-Meṭâli’u’s-şâ’ide* adlı şerhiyle birlikte *el-Ferâ’idü’l-cedîde* ismiyle neşredilmiştir (I-II, Bağdat 1977). **5. Resâ’ilü’l-rahme fi’l-manḥik ve’l-ḥikme.** Müellifin *el-Miftâh*, *el-Varâkâi*, *el-‘Azize*, *el-Vecîhe* ve *el-Maḳâlât fi’l-ma’ḳulâtî’l-‘aşere* adlı risâlelerinden oluşmaktadır (Bağdat 1978). **6. ‘Ulemâ’ünâ fi ḥidmeti’l-‘ilm ve’d-dîn.** Başlangıçtan müellifin zamanına kadar Kürt ulemâsı ve ediplerinden 605 kişinin biyografisini alfabetik sırayla içeren bir çalışmadır; İbn Hallikân, Tâceddin es-Sübki ve İsnevî’nin tabakaları, İbnü’l-Esir ile İbn Haldûn’un tarihleri, *Keşfü’z-zunûn*, *Hediyyetü’l-‘ârifîn*, Ziriklî’nin *el-A’lâm*, Kehhâle’nin *Mu’cemü’l-mü’ellifîn*, İbrâhim Fasîh Haydarî’nin *‘Uvnâvü’l-mecd* adlı eserleri başta olmak üzere birçok kaynaktan faydalanılarak kaleme alınmıştır (nşr. Muhammed Ali Karadâğî, Bağdat 1403/1983). Eseri *Dânişmendân-ı Kürd der Ḥidmeti ‘İlm u Dîn* adıyla Farsça’ya tercüme eden Ahmed Havârî Neseb (Tahran 1369 hş.), Irak’ın yanı sıra İran ve Türkiye’nin Kürt ulemâsından haklarında bilgi verilmemiş seksen iki kişiyi “Ta’lîkât-ı Mütercim” başlığı altında eserin sonuna eklemiştir. **7. Cevâhirü’l-keḷâm fi ‘aḳâ’idi ehli’l-İslâm** (Bağdat 1414/1993). Müellif bu eserini *Hulûşatü manzûmeti Cevâhiri’l-keḷâm* adıyla ihtisar etmiştir (Bağdat 1414/1993). **8. el-Verdetü’l-‘anberîyye fi sîreti ḥayri’l-berîyye.** Müellif tarafından yazılan *Sa’âdetü’l-berîyye fi şerhi’l-Verdetü’l-‘anberîyye* adlı şerhiyle birlikte basılmıştır (Bağdat 1994). **9. İsnâdü’l-a’lâm ilâ ḥazreti seyyidi’l-enâm.** İslâm’ın temel esasları, Kur’an, ashabın önde gelenleri, mezhep imamları, ictihad, bid’at, tarikatların isnadları, fukaha, evliya, mürşidin şartları, mürid, zikir, muhtelif tarikatların silsileleri ve meşhur şahsiyetleri gibi konuları içeren mensur-manzum bir eserdir (Bağdat 1416/1995). Müderris’in basılan diğer bazı Arapça eserleri de şunlardır: *Nûrü’l-İslâm* (Bağdat 1978, 1406/1986); *el-Envârü’l-ḳudsiyye fi’l-aḥvâlî’s-şahşiyye* (Bağdat 1410); *Şafvetü’l-le’âlî min Müstaşfe’l-İmâm el-Ğazzâlî (el-Müstaşfa’nın şerhidir, Bağdat 1406/1986; Urmiye 1425/2005; Senendec 1384 hş.); Mevâhibü’l-rahmân fi tefsiri’l-Qur’ân* (nşr. Muhammed Ali Karadâğî, I-VII, Bağ-

dat 1406-1407/1986-1987, 1409, 1410); *Nûrü'l-İmân fî beyânî i'tikâdî'l-müslimîn* (Bağdat 1407/1987); *İ'lâm bi'l-ğayb ve ilhâm bilâ reyb* (Bağdat 1992; Far. trc. Abdullah Hüseyinî, *Gencîne-i Nâyâb u Bi'âyab*, Senendec 1390 hş.); *el-Kaşıde-tü'l-verdiyye fî sîreti hayrî'l-berdiyye* (Bağdat 1415/1995); *İrşâdü'l-enâm ilâ erkânî'l-İslâm* (Bağdat, ts.) (Müderriş'in eserlerinin bir listesi için bk. *‘Ulemâ’ünâ fî hîdmeti'l-‘ilmi ve’-d-din*, s. 330-332; gerek basılı gerek yazma halindeki Arapça eserleri pdf olarak şu sitede mevcuttur: <http://www.niraq.com/niraq/Document.aspx?pid=abdulkrm&cid=abdulkrm005>).

**Farsça:** *Fevâ'idü'l-Fevâ'ih* (Abdürrahim Mevlî'ye ait *el-Fevâ'ih [el-'Aķide-tü'l-Fârisiyye]* adlı 527 beyitlik Farsça eserin şerhidir, Bağdat 1416/1995); *Risâle-i Şimşirkârî ber Fıraķ-ı Nesim-restgârî der Redd-i Kesânî ki Taķlîd ve İctihâd râ İnkâr mî Nemâyend*.

**Neşir:** *Dîvânê Mevlî* (Molla Abdürrahîm Mevlî-yi Kürd'e ait divanın bazı yazma nüshaları esas alınarak yapılmış açıklamalı neşridir, Mehâbâd 1364 hş.; Sakız 1367 hş.; Bağdat 1960/1961; Senendec 1382 hş., 1389 hş.); *Dîvânê Nâlî* (Bağdat 1976, Fatih Abdülkerim'le birlikte, Urmîye 1364 hş.; Senendec 1376 hş., 1386 hş., 1389 hş., 7. baskı); *Dîvânê Maķvî* (Bağdat 1977, 1984; Senendec 1385 hş., 1387 hş., 1389 hş.); *Kome le Şîrê Faķî Kâdirê Hemevend* (Bağdat 1980); *Mektûbâtê Kâk Ahmedê Şeyh* (Kâdirî şeyhlerinden Ma'rûf-i Nûdeh'nin oğlu Kâk Ahmed-i Şeyh'in mektuplarıdır, I-II, Bağdat 1984).

#### BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkerim Müderriş, *‘Ulemâ’ünâ fî hîdmeti'l-‘ilmi ve’-d-din* (nşr. M. Ali Karadâği), Bağdad 1403/1983, s. 324-332; a.m.f., *Dânîşmendân-ı Kürd der Hîdmet-i ‘İlm u Dîn* (trc. Ahmed Havârî Neseb), Tahran 1369 hş., s. 237-245; K. Avvâd, *Mu‘cemü'l-mü‘ellifîne'l-‘İrâķiyyîn*, Bağdad 1969, II, 314; Yûnus İbrâhîm es-Sâmerrâî, *Târîhu ‘ulemâ’i Bağdâd*, Bağdad 1398/1978, s. 442-445; Mahmûd Ahmed Muhammed, *Fihri-sü maķtûâtî Mektebeti'l-Evķâfi'l-merkeziyye fî’s-Süleymaniyye*, Bağdad 1405/1984, III, 49; Rohat, *Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)*, İstanbul 1991, s. 70; Hamîd el-Matbaî, *Meusû‘atü a‘lâmi'l-‘İrâķ fi'l-ķarni'l-‘İşrîn*, Bağdad 1995, s. 132-133; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Tekmiletü Mu‘cemi'l-mü‘ellifîn*, Beyrut 1418/1997, s. 318-320; a.m.f., *Tetimmetü'l-A‘lâm*, Beyrut 1418/1998, I, 315-317; Sabâh Nûrî el-Merzûk, *Mu‘cemü'l-mü‘ellifîn ve'l-küttâbi'l-‘İrâķiyyîn: 1970-2000*, Bağdad 2002, V, 126-128; M. Ali Suveyrekî, *Mu‘cemü a‘lâmi'l-Kürd*, Süleymaniye 2006, s. 441-443; Yûsuf el-Mar‘aşî, *‘İķdü'l-cevher fî ‘ulemâ’i-rub’i'l-evvel mine'l-ķarni'l-hâmis ‘aşer*, Beyrut 1427/2006, s. 1962-1963; Hassan A. Ma‘ayergi, “History of the Works of Qur’anic Interpretation (Tafsîr) in the Kurdish

Language”, *JIMMA*, VII/1-2 (1986), s. 268, 272, 273-274; Nâdir Kerîmiyân Serdeştî, “Zindeğînâme-yi ‘Allâme ‘Abdülkerim Müderriş Mütelhâlîş be-Nâmî”, <http://www.islahweb.org/content/2005/10/16> (06.06.2013); M. Ali Hâşîmzâde, “Kî-tâbînâsi-yi Tefâsîr-i Ķarn-i Ķehârdehüm”, [http://www.shareh.com/persian/magazine/pazhuhesh\\_q/07-08/o.htm](http://www.shareh.com/persian/magazine/pazhuhesh_q/07-08/o.htm) (06.06.2013); Rebâh Âl-i Ca’fer, “Hâkezâ teħaddese ma‘ıye eş-Şeyh el-Müderriş”, <http://www.jabha-wqs.net/article.php?id=8111> (06.06.2013); İbrâhîm Ebûbekrî, “Zindeğînâme-i ‘Allâme Molla ‘Abdülkerim Müderriş”, <http://mamosta.persianblog.ir/post/14> (06.06.2013).

▲ AHMET ÖZEL

## MÜDERRİS-i RAZAVÎ

(مدرس رضوی)

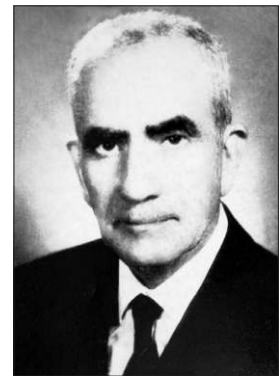
Seyyid Mirzâ Muhammed Takî Müderriş-i Razavî-yi Horâsânî (1896-1986)

### İranlı ilim adamı ve neşir.

2 Şewal 1313 (17 Mart 1896) tarihinde Meşhed'de doğdu. Babası Horasan'ın önde gelen âlimlerinden Seyyid Mirza Muhammed Bâkır, Âsîtân-ı Kuds-i Razavî Medresesi'nde müderristi. Muhammed Takî, ilk derslerini babasından aldıktan sonra öğrenimine Meşhed'deki yeni okullarda başladı. Ardından Rahîmiyye Medresesi'ne girdi, burada İslâmî ve aklî ilimler yanında dil ve edebiyat tahsil etti. Hocaları arasında Mirza Abdülcevâd Edîb-i Nişâbüri, Âyetullah Hüseyin-i Kummî ve Âkâ Mirza Muhammed Âkâzâde anılır. 1919'da Tahran'a giderek Âyetullah Seyyid Muhammed Tâhir Tûnekâbûnî ve Mirza Muhammed Tûnekâbûnî gibi âlimlerin yanında derslerine devam etti. Ardından Sipehsâlâr Medresesi'nde ve Fransızca'yı da öğrendiği Ecole de l'Alliance Française'de okudu. Böylece hem klasik hem modern eğitim alan Muhammed Takî Meşhed'e döndü. Meşhed'e varışından birkaç ay sonra babasının hastalanıp 12 Temmuz 1924'te vefat etmesi üzerine onun yerine Âsîtân-ı Kuds-i Razavî'de müderrişlik yaptı. 1931'de davet üzerine Tahran'a gitti. Sipehsâlâr Medresesi'nde hocalığa başladı, ayrıca Dârülfünun'da derslere girdi. 1938'de Tahran'daki Akî ve Nakî ilimler Fakültesi'ne tayin edildi. Bu sırada iki yıl kadar *Luğatnâme*'nin hazırlanmasında Ali Ekber Dihhudâ'ya yardım etti. 1947'de Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dekanlığına getirildi, bu görevini 1965'e kadar sürdürdü. İki yıl sonra ders vermek için davet edildiği İlahiyat Fakültesi'ndeki hocalığını rahatsızlığı sebebiyle ancak iki yıl sürdürdü. Bundan sonraki hayatını telif ve neşirle geçirdi. 16 Kasım 1986 tarihinde Tahran'da vefat et

ti. Müderriş-i Razavî hakkında hazırlanan armağan kitapta Ziyâeddin Seccâdî tarafından hayatı ve eserlerine dair yazılan bir makale yanında Fars edebiyatıyla ilgili otuz makaleye yer verilmiştir.

**Eserleri. Telif:** *Ta‘lîķāt-ı Ĥadîķatü'l-ħaķîķa* (Tahran 1344 hş.); *Aħvâl ve Âşâr-ı Ĥâce Naşîrüddîn-i Tûsî* (Tahran 1334 hş., 1353 hş., 1370 hş.; Ar. trc. Ali Hâşîm el-Esedî, Meşhed 1419); *Sâlsümâr-i Veķâyî‘-i Meşhed der Ķarnhâ-yi Pençom tâ Sizdehom* (nşr. İrec Efşâr, Meşhed 1378 hş.); *Meşhed der Âğûz-ı Ķarn-i Ķehârdeh Ĥürşidî* (diğerleriyle birlikte, nşr. Mehdî Seyyidî, Meşhed 1386 hş.); *Risâle-i der ‘İlm-i ‘Arûz* (Kitâbhâne-i Âsîtân-ı Kuds, nr. 726). **Neşir:** *Şems-i Kays Râzî*, *el-Mu‘cem fî me‘âyiri eş‘ârî-l-‘Acem* (Tahran 1314 hş., 1335 hş., 1338 hş., 1360 hş.); *Nerşahî*, *Târîh-i Buħârâ* (Tahran 1317 hş., 1351 hş., 1363 hş.); *Naşîrüddîn-i Tûsî*, *Esâsü'l-İķtibâs* (Tahran 1327 hş.), *Tensûhname-yi İlĤânî* (Tahran 1348 hş.), *Risâle-i Bîst Bâb der Ma‘rifet-i Uştur-lâb* (Tahran 1335 hş.), *Mecmû‘a-i Resâ‘il* (Tahran 1335 hş., 1390 hş.); *Senâi-yi Gaznevî*, *Dîvân* (Tahran 1320 hş., 1341 hş.), *Ĥadîķatü'l-ħaķîķa* (Tahran 1327 hş., 1329 hş., 1359 hş., 1382 hş.), *Kârname-i BelĤ* (Tahran 1334 hş.), *Meşnevhâ-yı Ĥakîm Şenâ‘î* (Tahran 1348 hş.); *Evhadüddîn-i Enverî*, *Dîvân* (I-II, Tahran 1337-1340 hş.); *Hasan-ı Gaznevî* (Seyyid Eşref), *Dîvân-ı Seyyid Ĥasan-ı Ġaznevî* (Tahran 1328 hş., 1352 hş.); *Ebû'l-Ĥasan Hüseyinî-i Ferâhânî*, *ŞerĤ-i Müşķilât-ı Dîvân-ı Enverî* (Tahran 1340 hş.); *Mirza Muhammed Bâkır Razavî*, *Şecere-i Tayyibe der Ensâb-i Silsile-i Sâdât-ı ‘Aleviyye-i Razaviyye* (Meşhed 1384 hş.); *Ebû'l-Ĥasan b. Muhammed Emîn Gülistâne*, *Mücmelü't-tevârîĤ* (Tahran 1320 hş., 1344 hş.); *Ebû Ĥâtîm İsfizârî*, *Âşâr-ı ‘Ulvi* (Tahran 1319 hş., 1356 hş.). Müderriş-i Razavî, ayrıca Abdurrahman el-Ĥazîni'ye ait *Mizânü'l-ħikme* adlı eserin Farsça anonim tercü-



Müderriş-i Razavî